

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 7, Mart 2017, s. 224-239

Yrd. Doç. Dr. Sevda Yaşar COŞKUN

Sakarya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü

NEOLİBERAL DÖNÜŞÜME REKABET OTORİTELERİNİN KATKISI: TÜRK REKABET KURUMU ÖRNEĞİ

Özet

Neo-liberal politikalar, 1980'lerden itibaren dünya üzerinde etkili olmuştur. Esasen ekonomi-politik bir teori olan neo-liberalizm, en yüksek refah düzeyine ulaşmak için bireysel girişimciliğin serbestleştirilmesini, mülkiyet haklarının güvence altına alınmasını, serbest ticaret uygulanmasını ve devletin piyasalara müdahale etmemesini önermektedir. Serbest piyasa anlayışının çıktılarında ve gerekliliklerinden birisi de rekabet hukuku ve bu hukukun düzenleyicisi ve denetleyicisi olan rekabet otoriteleridir. Bu çalışmada rekabet otoritelerinin neo-liberal dönüşüme özelleştirmeler, teşebbüsler arası anlaşmalar, hakim durum, muafiyet ve menfi tespite ilişkin kararlarıyla nasıl bir katkı sağladıkları Türk Rekabet Kurumu örneğinde ele alınmıştır. Çalışma betimleyici bir yöntemle yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler. Neo-liberalizm, Rekabet Hukuku, Rekabet Kurumu, Serbest Piyasa Ekonomisi

CONTRIBUTION OF COMPETITION AUTHORITIES TO NEO-LIBERAL TRANSFORMATION: THE CASE OF TURKISH COMPETITION AUTHORITY

Abstract

Neo-liberal policies have been effective over the world since the 1980s. Neo-liberalism is essentially political-economic theory and it suggests the liberalization of individual entrepreneurship to achieve the highest level of prosperity, securing the property rights; implementation of free trade and not the state intervene in the markets. Serbest piyasa anlayışının çıktılarında ve gerekliliklerinden birisi de rekabet hukuku ve bu hukukun düzenleyicisi ve denetleyicisi olan rekabet otoriteleridir. One of the outputs and the requirements of free market approach is competi-

tion law and competition authorities who is the regulator and supervisory of the competition law. In this study, it is held in case of Turkish Competition Authority that the contribution of competition authorities to neo-liberal transformation in context of privatizations, agreements between undertakings, dominant position, exemption and negative clearance. The study was conducted in a descriptive way.

Keywords: Neo-liberalism, Competition Law, Competition Authority, the Free Market Economy

1. GİRİŖ

1970'lerden itibaren her yerde, ekonomi-politik pratik ve düşüncelerde çarpıcı bir dönüşüm yaşanmıştır ve bu dönüşüm, görünüşte İngiltere ve Amerika'da Thatcher/Reagan devrimleri liderliğinde gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ortaya çıkan yeni devletlerden, Yeni Zelanda ve İsveç gibi eski usul sosyal demokrasi ve refah devletlerine kadar, devletler birbiri ardına, kimi zaman isteyerek, kimi zaman da baskılara tepki olarak, neo-liberal teorinin bir versiyonunu benimsemiştir. Buna bağlı olarak da neo-liberalizmin en azından bazı politika ve pratiklerine uyum sağlamışlardır.

Özellikle 1980'lerden itibaren yoğun şekilde dünya genelinde uygulama alanı bulan ve özü itibariyle ekonomi-politik bir teori olan neo-liberalizm, en yüksek refah düzeyine ulaşmak için bireysel girişimciliğin serbestleştirilmesini, mülkiyet haklarının güvence altına alınmasını, serbest ticaret uygulanmasını ve iktisadi kararların alınmasında devletin değil serbest piyasanın hakim olmasını önermektedir (Harvey, 2005:2). Bu düşünme biçiminde devletin rolü, serbest piyasanın işleme için kurumsal alt yapıyı oluşturmaktır. Gerekirse devlet bizzat piyasayı oluşturabilir; ancak piyasaya doğrudan müdahale, pazarlama, üretim gibi yollarla doğrudan iktisadi sürece müdahaleden kaçınmalıdır (Yıldırım, 2011: 74).

Neo liberalizm, merkezine mübadele yerine rekabeti yerleştirmiştir çünkü piyasa doğal bir düzen olarak görülmektedir. Bunun sonucunda da rekabetin sağlanabilmesi için devletin piyasa koşullarına müdahalesi gerekmektedir. Serbest piyasa anlayışının çıktlarından ve gerekliliklerinden birisi de rekabet hukuku ve bu hukukun düzenleyicisi ve denetleyicisi olan rekabet otoriteleridir.

Rekabet kanunları ve otoriteleri dünyadaki neo-liberal dalgaların önemli kurumsal yapılarındandır. Rekabet politikalarını yürürlüğe koyan veya atıl olanları canlandıran ülke sayısında geçtiğimiz on yılda keskin bir artış olmuştur (Sassen, 2008:237). Üstelik rekabet otoritelerinin rolü sadece ihlallere yaptırım uygulamak değil, piyasaların inşasına yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada rekabet otoritelerinin neo-liberal dönüşüme özelleştirmeler, teşebbüsler arası anlaşmalar, hakim durum, muafiyet ve menfi tespite ilişkin kararlarıyla nasıl bir katkı sağladıkları Türk Rekabet Kurumu örneğinde ele alınacaktır.

Betimleyici bir yöntemle yürütülecek olan çalışmada öncelikle neo-liberalizme ilişkin kısa bir bilgi verildikten sonra rekabet hukuku ve rekabet kurumu üzerinde durulacaktır. İzleyen

bölümde ise rekabet otoritelerinin neo-liberal dönüşümdeki katkıları Türk Rekabet Kurumu örneğinde ele alınacaktır.

2. NEO-LİBERALİZME GENEL BİR BAKIŞ

20.yüzyılın son çeyreğinde neo-liberal ideoloji sadece ekonomik gelişme dinamikleri açısından değil, siyasal hedef ve toplumsal örgütlenme tarzı olarak ta dünyaya damgasını vurmuştur¹. Tanımı konusunda net bir uzlaşma olmayan bu kavram,1980'li yıllarda ABD'de iktidara gelen Reagan ve İngiltere'de iktidara gelen Thatcher'le özdeşleşmiştir. Neo-liberalizm birden bire ortaya çıkmamış günümüzde hala çeşitli boyutlarıyla hem tartışılan² hem uygulanan politikalara zemin hazırlayan koşullar oluşmuştur. Neo-liberalizm öncesi dönemde, 1970'li yıllarda gelişmiş ülkelerde uygulanan refah devletinde mali krizler baş göstermiş, talep yanlısı Keynesçi sosyal refah devleti projesi yara almıştır. Sosyal refah devleti dönemini şekillendirmiş olan Keynes'in iktisat teorisi terk edilmiş ve yerini Friedman'ın teorisine bırakmış, ekonomik dönüşüm krizden çıkış için yeni arayışların bir sonucu olmuştur. Neo-liberal dönüşüm, Friedman'ın iktisat teorisinin, onun öğretileri etrafında birleşen "Chicago Boys"un da çabalarıyla kararlı bir biçimde uygulanması ve tüm dünyada ekonomik krizden çıkmanın ve kalkınmanın tek yolu olarak sunulmuştur. Friedman'ın inancına göre, ekonomi bir şekilde yoldan çıkmışsa, dengeyi tekrar kurmanın tek yolu, politika yolu ile uygulanacak şok tedavisidir (Klein, 2010: 17). Yepyeni bir döneme girilirken eski refah devletinin yerini Reaganizm/Thatcherizm olarak ta adlandırabileceğimiz yeni bir model almıştır. Yeni projenin iki temel ayağı serbest piyasa ile küçük ama güçlü devlet olmuştur (Özkazanç, 1997: 21).

Neo-liberalizm, piyasa ve rekabet ilkesinin insan doğasına içkin olduğunu vurgulamaktadır. Dardot ve Laval, Spencer'in "sosyal Darwincilik" olarak bilinen yaklaşımını, "toplumsal rekabetçilik" olarak adlandırmaktadırlar. neo-liberalizmin çeşitli dallarının bu yaklaşımın izlerini taşıdığını iddia eden yazarlar, Spencer'in yaklaşımının rekabeti bireysel ve kolektif varlığın, ulusal ve uluslararası yaşamın genel normu olarak konumlandığını ifade etmişlerdir (Dardot ve Laval 2012:121). Neo-liberalizm paradigması, Spencer'in yaklaşımına paralel biçimde, insan doğasını temsil ettiği iddiasındadır. Bu iddia, neo-liberal dönüşümün hedefinin siya-

¹ Neo-liberalizm paradigması sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi söylem ve uygulamaları olan bir paradigmadır fakat çalışmada, neo-liberalizm yaklaşımı çalışmanın doğası gereği yalnızca ekonomi politikaları açısından ele alınacaktır.

² Neo-liberalizm konusunda oldukça geniş bir literatür söz konusudur. Örn. Gambetti, Zeynep. 2009. İktidarın dönüşen çehresi: Neoliberalizm, şiddet ve kurumsal siyasetin tasfiyesi. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 2009 (40), 143-172. Harvey, David. 2005. *A Brief History of Neoliberalism*. Great Britain: Oxford University Press. Harvey, David. 2007. Neoliberalism as creative destruction. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 610 (21), 22-44. Harvey, David. 2008. [2002] *Umut Mekânları*. çev. Zeynep Gambetti. İstanbul: Metis Yayınları. Klein, Naomi. 2010. [2007] *Şok Doktrini-Felaket Kapitalizminin Yükselişi*. çev. Selim Özgül Boas, T. ve Gans-Morse, J. (2009) "*Neoliberalism: From New Liberal Philosophy to Anti-Liberal Slogan*", *Studies in Comparative Economic Development* 44(2), 137-161. Deraniyagala, S. (2007). Uluslararası Ticarete Neoliberalizm: Sağlam Bir İktisat Kuramı Mı, Yoksa Bir İman Sorunu Mu? çev: Ş. Başlı ve T. Önel. Saad-Filho, A. ve Johnston, D. (eds.). *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki*. (ss. 169-178) İçinde. İstanbul: Yordam Kitap. Dollar, D. ve Kraay, A. (2001) *Growth is Good for the Poor*. Washington, DC: The World Bank.

sal veya ekonomik bir dönüşümün çok ötesinde, insani ve toplumsal varoluşla ilgili bütüncül bir proje olduğunu ima etmektedir.

Üzerinde bir uzlaşma olmayan neo-liberalizm kavramının pek çok tanımı yapılmıştır. Martinez ve Garcia (2000), neo-liberalizmi Thatcherizm ve Reaganizm dönemlerinde genişletilen bir ekonomi politikaları kümesi olarak tanımlamışlardır. Pierre Bourdieu ise neo-liberalizmi “saf pazar mantığının yoluna çıkabilecek tüm kolektif yapıları ortadan kaldırmaya yönelik bir program” olarak tanımlamıştır (Tekin, 2003:144).

Neo-liberalizm, devlet tarafından dayatılan sınırlamaların olmaması anlamına gelen bir rekabet algısıdır (Steger, 2002:4) şeklinde tanımlanırken, başka bir tanımı ise 1970’lerin başlarında, birikim krizleri ve karlılıkla birlikte başlayan kapitalizmdeki değişim rejimini kavramak için kullanılan bir (Harms, 2007: 64) terimdir şeklindedir. Gambetti (2009: 146) ise neo-liberalizmi sermaye birikiminin önündeki tıkanıklığı aşan, refah devleti gibi engelleri bir bir yok eden ve hem uluslararası kuruluşlar, hem de ulusal devletler aracılığıyla kendini dünyaya dayatan fikir ve pratikler bütünü olarak tanımlamaktadır.

Neo-liberalizm ilkin, insan refahının, en iyi şekilde bireysel girişimcilik ve bireysel yetenekleri, güçlü özel mülkiyet hakları, serbest piyasalar ve serbest ticaret ile tanımlanan kurumsal bir yapı içinde özgürleştirerek geliştirilebileceğini öneren bir politik-iktisat pratiği teorisisidir. Devletin görevi, bu tür pratiklere uygun bir kurumsal yapıyı yaratmak ve korumaktır (Harvey, 2005: 2).

Neo-liberalizmin tanımlarında iki temel kavrama vurgu yapıldığı görülmektedir; devletin küçülmesi ve serbest piyasa ekonomisi. Buradaki esas kabul, piyasaların kendiliğinden verimli olduğudur. Bu kabulden yola çıkarak girişimcinin özgürlüğünün artmasının verimlilik artışına, verimlilik artışının da toplumsal refah ta artışa neden olacağı iddia edilmiştir. Devlet ve kamu sektörünün tek görevi, piyasanın, piyasa aktörlerinin ve ilişkilerinin oluşturulması, gelişmesi, yoğunlaşması ve öncelik kazanmasını sağlamaktır. Bunun haricinde devlet, ekonomi ile ilgili hiçbir rol üstlenmemeli, kısaca piyasaya müdahale etmemelidir (Lowes, 2012 [2006]: 229). Peki, bu yaklaşım modern, karmaşıklaşmış bir ekonomide devleti dışlamak anlamına mı gelmektedir? Elbette ki neo-liberal yaklaşımda devlet dışlanmamakta aksine, para arzından, finansman sisteminin işleyişine ve örgütlü emeğin pazarın işlerliğini bozucu girişimlerini önlemeye kadar bir dizi devlet işlemine gereksinim duyulmaktadır (Şaylan, 2003:316). Rekabet ilkesi çerçevesinde yeniden örgütlenen devletin, siyasi ve hukuki yapı içerisinde, piyasaların yaygınlaşması ve desteklenmesi için belli ölçülerde regülasyonu sağlaması bir zorunluluktur.

Neo-liberalizm paradigmasının, odağına mübadele yerine rekabeti yerleştirmesinin önemi rekabetin sağlanabilmesi için devletin piyasa koşullarına müdahalesi gerektiğini öne sürmesinde yatmaktadır. Neo-liberalizm, piyasayı inşa edilmiş bir düzen olarak ele almaktadır. Bu durumda da kurulması, yerleşmesi ve gelişmesi için politik planlama ve program gerekmektedir (Read, 2012: 84; Foucault, 2008: 51-75, 129-159; Dardot ve Laval, 2012:148-154, 177-179).

Özel mülkiyet ve sözleşme kurumlarına dayanan bir piyasa ekonomisini savunan Hayek'e³ göre de özel mülkiyet ve sözleşme özgürlüğünün varlığı piyasa ekonomisini korumak için yeterli değildir. Hükümetin serbest piyasanın gerçekten işleyebilmesi için yapması gereken işleri içeren bir kamu politikası olmalıdır (Hayek, 2000:155). Her şey piyasayı yaşatmak içindir. Benzeri bir görüşü ileri süren Friedman'da "devletin başlıca işlevinin düzenin sürekliliğini sağlamak ve rekabetçi piyasaları güçlendirmek olduğunu belirtmektedir" (Topal, 2002: 70). Yani piyasaların işleyişini kolaylaştıran her müdahale meşrudur.

Piyasa ekonomisinin uygulanması birtakım haksız uygulamaları ortadan kaldırmayı garanti etmemektedir. Piyasa ekonomisi mantığı çerçevesinde yapılan kartel sözleşmeleri gibi bazı sözleşmeler sözleşme özgürlüğünü kısıtlayıcı maddelere yer verilmesi durumunda rekabeti kısıtlayabilmektedir. Rekabetin engellenmesi veya kısıtlanması ülke gelişimine engel olacağı ve toplumsal refah kaybına neden olacağı için bu tip kısıtlamalar ve düzenlemeler bireylere yani piyasanın kendisine bırakılmamalıdır. Benzer şekilde Dünya Bankası 1997 yılı raporunda devletlerin sadece bir ortak, katalizör, kolaylaştırıcı olarak görülemeyeceğini ve piyasaların fiili mülkiyet hakları olmaksızın gelişemeyeceğini ifade etmiştir (World Bank, 1998: 41). Devlet aktif rol üstlenmeli ve piyasalarla işbirliği yapmalıdır. Piyasa ile devlet arasındaki ilişkiyi "piyasaların başarısızlıklarını düzeltmek için onlarla ortaklık geliştiren, fakat onların yerini almayan devletler" olarak belirlemiştir (World Bank, 1998: 25). Neo-liberalizmin vurgu yaptığı konuları kısaca Ŗu şekilde sıralayabiliriz;

a-Piyasa Gücü: uluslararası ticaret ve yatırımların da teşvik edildiği bir açık ekonomi ve ekonominin kendi kurallarının doğal bir şekilde işleyeceği serbest piyasa anlayışını benimsemek.

b-Düzenlemelerden Kaçınmak: piyasa aktörleri arasındaki ekonomik ilişkilerin devlet tarafından yapılan düzenlemeler yerine, serbest rekabetin egemen olduğu bir anlayışla piyasada belirlenmesi.

c- Sosyal Harcamaların Azaltılması: kamu bütçesini küçülterek devletin bu alandaki rollerini olabildiğince dar olarak tanımlamak.

d-Özelleştirmeler: Devletin, üretim' alanından çekilmesi ve bu alanı özel girişimcilere terk etmesi.

3. REKABET HUKUKUNA GENEL BİR BAKIŞ

Neo-liberalizm paradigmasının vurgu yaptığı iki temel kavramdan birisi olan serbest piyasa ekonomisinin dayandığı en temel varsayımlardan biri iktisadi aktörlerin kararlarını serbestçe alabildikleri varsayımıdır. Serbest piyasa ekonomisinin dinamosu ise rekabetin varlığı ve

³ Hayek'e göre piyasa medeniyeti evrimsel bir gelişimin sonucu olan karmaşık bir yapıdır. Dolayısıyla, insan aklının araçsal rasyonalitesi onun işlemlerinin karmaşıklığını anlayacak ya da yönlendirecek bir yapıya sahip değildir. Bu nedenle, piyasa işlemlerinin belirli regülasyonlar dışında merkezi bir güç tarafından yönlendirilmesine ya da tümünden ortadan kaldırılmaya çalışılmasına karşı çıkar. Neo-liberalizmi liberalizmden ayıran en temel fark; piyasa, onun kurumları ve işleyiş mantığını kurgularken doğal bir sonuç olarak değil, gerçekleştirilmesi hem rasyonel hem gerekli sayılan bir hedef olarak kabul edilmesidir.

sürdürülebilirliğidir. İktisadi anlamda rekabeti, bir piyasada teŖebbüslerin kârlarını maksimize etmek için giriştikleri yarış şeklinde tanımlamak mümkündür. Rekabetin varlığı serbest o bir piyasa sisteminin temelini oluşturur ve ekonomik etkinliği sağlar. Rekabetçi piyasa yapısı ekonomik etkinlik dışında başka bazı işlevleri de yerine getirir. Örneğin rekabet gücüne ulaşmada anahtar rol oynayan teknolojik gelişme aracılığıyla rekabet teknolojik ilerlemeyi teşvik eder. Hakim durumdaki teŖebbüslerin piyasayı kapama etkisini sınırlandırarak küçük ve orta büyüklükteki teŖebbüslerin piyasaya girişlerini kolaylaştırır. Yine Ayrıca rekabetçi piyasa yapısı, teŖebbüsleri firmaları, rekabetçi güçlerini sürekli olarak pazar şartlarına uyarlama ve yenilik yapma yönünde teşvik etmektedir. Rakip teŖebbüsler rekabet etme yerine işbirliğine giderlerse toplumsal refah ve ekonomik gelişme olumsuz etkilenecek aynı zamanda girişim özgürlüğü de kısıtlanacaktır.

Tam da bu noktada neo-liberal paradigmanın köŖe taşını oluşturan serbest piyasa ekonomisinin olmazsa olmazı olan rekabetin sağlanması ve korunması için devletin piyasalara müdahalesi kaçınılmaz olmaktadır. Rekabet ilkesi çerçevesinde yeniden örgütlenen devletin, siyasi ve hukuki yapı içerisinde, piyasaların yaygınlaşması ve desteklenmesi için belli ölçülerde regülasyonu sağlaması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu zorunluluk ise, ekonomik sistemin bir rekabet kanunu ile desteklenmesi ve bu kanunu uygulayacak etkin bir rekabet otoritesinin tesis edilmesi ile karşılanabilecektir.

Bu bağlamda, rekabet mevzuatını uygulamakla görevli olan rekabet otoriteleri; girişim özgürlüğünü tesis edecek, etkin kaynak dağılımı sayesinde toplumsal refahı artıracak, teŖebbüslerin etkin rekabet koşullarını bozan eylem ve işlemlerini engelleyecek gerekli önlemleri almak ve uygulamakla yükümlüdürler

Serbest piyasa ekonomisinde rekabet etme bir haktır. Fakat 1982 tarihli Anayasa'mızda rekabet hakkı açıkça ifade edilmemiştir. Ancak Anayasa 35. maddesinde yer alan "Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir." düzenlemesi serbest piyasa ekonomisinin dayanağı olarak ifade edilebilir (Aslan, 2008: 14). Dolaylı olarak serbest piyasa ekonomisini yansıtan Anayasa 48. madde ise; "Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teŖebbüsler kurmak serbesttir" düzenlemesine yer vermiştir. Yine 14. maddede "Anayasa'nın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz." ifadesiyle bu serbestliği "sınırlayarak" güvence altına almıştır. Rekabet, kural olarak serbesttir ama bu serbestliğin sınırlarını Rekabet Kanunları çizmektedir.

Serbest piyasa ekonomisi sisteminde hayati bir öneme sahip olan rekabetin piyasalarda tesis edilmesi, korunması ve teşvik edilmesi hukuksal altyapıyı oluşturan rekabet kurallarının varlığına ve bu kuralların etkin bir şekilde uygulanmasına bağlıdır. Rekabet Hukuku alanında modern anlamda ilk yasal düzenleme, ABD'de yürürlüğe konulan ve Rekabet Hukukunun temelini oluşturan 1890 tarihli Sherman Yasası'dır⁴. Ancak bu tarihlerden çok daha önce on

⁴ Rekabet hukukunun tarihçesi ile ilgili bkz: Aslan, Yılmaz (1999), Amerikan Rekabet Hukuku Sistemi, Ankara; Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları. Shenefield and IrwinM. Stelzer, (2001),The Antitrust

yedinci yüzyılda İngiltere’de mahkeme kararlarında rekabet hukuku kurallarının tartışıldığı bilinmektedir (Öz, 2008: 45).

Rekabet hukuku düzenlenmelerinin sanayileŖme hareketinin ilk dönemlerine denk geldiği görölmektedir. Elbette ki bu bir rastlantı değildir. SanayileŖmenin ortaya çıkması ve ona bağlı olarak geliŖen ilk ulusal ve uluslararası boyutlardaki ticari faaliyetlerle birlikte rekabet hukuku da kurumsallaŖmaya baŖlamıŖtır. Sistematik düzenleme olarak ilk kez Amerika BirleŖik Devletlerinde ortaya çıkan rekabet hukuku kanunları buradan dünyaya yayılmıŖtır. 1960’lı yıllarda Avrupa Birliği’nin kurulması ve rekabet kurallarının “Birlik” çapında ekonomik entegrasyonun sağlanması için giriŖilen çabalar neticesinde Avrupa kıtası ve Birliğe üye ölkelerde de yasalaŖıp uygulanmaya baŖlamıŖtır. Rekabet kanunları 1990’larda Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte, Birlik kapsamındaki dönüŖüm ekonomilerine sahip ölkelerin hepsinde yürürlüğe girmiŖ ve uygulanmaya baŖlamıŖtır⁵.

Rekabet hukukunu amaçları açısından ele aldığımızda en basit ifadesiyle piyasadaki rekabetin korunmasının temel amaç olduğunu söyleyebiliriz. Elbette ki rekabet hukukunun tek amaç olamaz, piyasadaki rekabetin korunması amaçının yanı sıra ekonomik etkinliğin sağlanması, toplumsal refahın artırılması da rekabet hukukunun amaçları arasındadır. Özellikle Chicago Okulu temsilcileri olan Posner ve Bork gibi yazarlar rekabet hukukunun tüm amaçını, salt ekonomik etkinliğin sağlanmasına indirgemişlerdir. Bunun karŖısında yer alan ve Harvard Okulu temsilcileri olan Hovenkamp, Bain ve Sullivan gibi yazarlar ise rekabet hukukunun amaçlarının; pazara giriŖ kolaylığı sağlamak, küçük teŖebbüsleri büyük teŖebbüsler karŖısında korumak, tüketicileri korumak ve adil bir gelir dağılımının sağlanmasına yardımcı olmak⁶ Ŗeklinde genişletmişlerdir (Williamson, 1980:5-7, Ginsburg, 2005: 427-428).

Rekabet kuralları ölkeden ölkeye değişik özellikler göstermekle birlikte üç temel konu Rekabet otoritelerinin ilgi alanına girmektedir. Bunlar anlaşma veya uyumlu eylem yoluyla rekabetin ortadan kaldırılması⁷, hâkim durumun kötüye kullanılması, birleŖme ve devralmaların kontrolüdür.

Laws:A Primer, Washington, The American Enterprise Institute, 4. Baskı. Ilıcak, Ali (2003), Sherman Antitröst Yasasının Ortaya ÇıkıŖı: Yanılsamalar ve Gerçekler, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara.

⁵ DönüŖüm ekonomileri ve Rekabet Hukuku iliŖkisi konusunda bakınız: CoŖkun, S. Y.(2013). DönüŖüm Ekonomilerinde Rekabet Politikalarının ve Hukukunun Önemi, Erciyes Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi Cilt:8 Sayı:2

⁶ Bu konudaki kapsamlı bir çalıŖma için bakınız: Gönenç Gürkaynak, Türk Rekabet Hukuku Uygulanması İçin Hukuk ve İktisat Perspektifinden Amaç TartıŖması, Rekabet Kurumu Yayınları, 2003, Ankara.

⁷ Rekabeti kısıtlayan uyumlu eylem ve anlaşmalar çalıŖmanın doğrudan konusu olmadığı için literatür üzerinde durulmamıŖtır. Bu konuyla ilgili bakınız: Topçuoğlu Metin, Rekabeti Kısıtlayan TeŖebbüsler Arası İşbirliği DavranıŖları ve Hukuki Sonuçları, Rekabet Kurumu, Ankara,2001; TÜSİAD, Rekabet Hukukunda Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar, 1998; Sanlı Kerem Cem, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’da Öngörölen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı SözleŖme ve TeŖebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği, Rekabet Kurumu Yayını, Ankara, 2000; Gürzumar, Osman, Rekabet Dergisi Sayı:12, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 4. maddesine Aykırı SözleŖmelerin Tabi Olduğu Geçersizlik Rejimi” Ankara 2002.

Rekabet hukukunun yasakladığı anlaşmalar, belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalardır (Williamson, 1980: 5-7). Bu tür anlaşmaların en sık rastlanan örnekleri şunlardır:

- Mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatlarının veya fiyatı oluşturan unsurların tespit edilmesi,
- Mal veya hizmet piyasalarının bölüşülmesi,
- Mal veya hizmetin arz ya da talep miktarının kontrolü veya bunların piyasa dışında belirlenmesi,
- Rakip teşebbüslerin faaliyetlerinin zorlaştırılması, piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin piyasa dışına çıkartılması ya da piyasaya yeni gireceklerin engellenmesi,
- Eşit hak, yükümlülük ve edimler için eşit durumdakilere farklı şartların uygulanması
- Anlaşmanın niteliği veya ticari teamüllere aykırı olarak bir mal veya hizmet ile birlikte diğer bir mal veya hizmetin de alınmasının zorunlu kılınması.

Bir ya da birden fazla teşebbüsün hâkim durum yaratmaya veya hâkim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak, ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri yasaktır. Yoğunlaşma olarak adlandırılan ve piyasadaki rekabeti diğer yollarla kısıtlama veya ortadan kaldırma ihtimali olan birleşme ve devralmalar⁸ (özelleştirmeler dâhil) rekabet hukukuna aykırıdır. Belirli nitelikteki birleşme devralma işlemlerinin hukuki geçerlilik kazanabilmesi için önceden Rekabet Kurumuna 'na bildirilerek izin alınması gereği ve hangi tür birleşme ve devralmaların hukuki geçerlilik kazanabilmesi için rekabet otoritesine bildirilerek izin alınması gerektiği düzenlenme altına alınmıştır.

Esasen teşebbüslerin birleşmelerinin yatırımları artırmak, yeni coğrafî pazarlara girmek, yeni ürünler geliştirmek, ürün çeşitliliği, arz artışı sağlamak, teknoloji transferi, Ar-Ge faaliyetlerini geliştirmek, maliyetleri düşürmek, işsizliğin önlenmesi gibi ekonomik ve sosyal yararları bulunmaktadır. Fakat verimlilik kaybı, ekonomik gücün belirli kişilerin, teşebbüslerin kontrolünün belirli grupların elinde toplanması, merkezi yoğunlaşma gibi olumsuz etkileri de vardır. Rekabet üzerindeki olumsuz etkileri ise öncelikle piyasadaki rekabetin azaltılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Oligopolistik pazar yapısını güçlendirmesi, pazara giriş engellerini artırması, pazarın bölünmesine, paylaşılmasına neden olması, hakim durum oluşturacak şekilde pazar payının artırılması ise diğer olumsuz etkileridir.

Birleşme ve devralmalar aynı mal ya da hizmet piyasasında ve piyasanın aynı seviyesinde faaliyet gösteren teşebbüsler (rakipler)arasında gerçekleştirilirse yatay yoğunlaşmadan bah-

⁸ Bu konudaki literatür için bakınız: Aydın Çelen, Yatay Yoğunlaşmalarda Talep Tahmini ve Simülasyon Teknikleri, 2010, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara: Ateş Akıncı, Mukayeseli Hukuk Açısından Amerikan Ve Avrupa Topluluğu Hukukunda Rekabetin Yatay Kısıtlanması, 2001, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara: Sevda Yaşar Coşkun, Rekabet Kurulu Yoğunlaşma Kararlarının İktisat Okulları Bağlamında Çözümlemesi, 2008, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

sedilir. Rakip sayısını azaltarak piyasadaki yoğunlaŖmayı artıran yatay birleŖmeler fiyat tespiti, arzın kısıtlanması, ikame mallar açısından rekabetin ortadan kalkması, fiyatın serbestçe belirlenmesi gibi olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Piyasanın farklı seviyelerinde faaliyet gösteren teŖebbüsler arasında gerekleŖen birleŖme ve devralmalar dikey birleŖme olarak adlandırılmaktadır. Örneğin tedarikçi ile birleŖme(geriye doğru bütünleŖme) ya da distribütörle birleŖme (ileriye doğru bütünleŖme) Ŗeklinde. Rekabet üzerinde hem olumlu hem olumsuz etkileri vardır. Olumlu etkileri üretimin artması, maliyetlerin azalması, mal ya da hizmetlerin daha ucuz ve kaliteli olarak sunulması Ŗeklinde ortaya çıkar.

Olumsuz etkileri ise rakip teŖebbüslerin maliyetlerinin yükselmesi, potansiyel rekabetin engellenmesi, piyasadaki teŖebbüs sayısının azalması, oligopolistik iŖbirliđinin kolaylaŖması, zorunlu unsura ulaŖımın engellenmesi Ŗeklinde gerekleŖir. Dikey birleŖmeler in rekabeti kısıtlayıcı etkileri yanında yeni rakiplerin piyasaya güçlü bir Ŗekilde girmesini sağlamak, üretim ve dağıtım ağında iyileŖtirmeler sağlaması, ekonomik ve teknik geliŖime neden olması, tüketicinin yararına yenilikler ortaya koyması gibi yararlı etkileri de vardır. Bu yararlı etkiler dolayısıyla per se rekabeti engelleyici sayılıp yasaklanmamaktadırlar.

Birbiriyle ilgili olmayan, ayrı piyasalarda faaliyet gösteren teŖebbüsler arasındaki birleŖmeler aykırı (apraz, karma) birleŖme ve devralmalardır. Örneğin, gıda sektöründe faaliyet gösteren bir teŖebbüs ile biliŖim sektöründe faaliyet gösteren bir teŖebbüsün birleŖmesi. Rekabet üzerinde olumsuz etkileri en az olan birleŖme ve devralmalardır.

Rekabet hukukunun yasakladığı diğer rekabet ihlali ise, piyasada hâkim durumdaki teŖebbüslerin, hâkim durumlarını kötüye kullanmalarındır⁹. Hâkim durum, belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla teŖebbüsün, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücünü ifade eder (Öz, 2000: 90-91). Hakim durumda bulunan teŖebbüs rekabet baskısından uzak, tek el durumunda ise bazı hallerde örneğin, pazara giriŖ engellerinin olmadığı durumlarda potansiyel rekabet baskısı nedeniyle, bu durumun pazarda etkin bir rekabet varmış gibi faaliyet gösterebilmektedir. Hakim durumun belirlenmesinde teŖebbüslerin Pazar payları, sürekli Ŗekilde sahip oldukları ekonomik ve finansal güç, giriŖ çıkış engelleri gibi unsurlar dikkate alınmaktadır.

Hakim durumu kötüye kullanma davranıŖının başlıca örnekleri Ŗunlardır:

- Ticari faaliyet alanına başka bir teŖebbüsün girmesine doğrudan veya dolaylı olarak engel olunması ya da rakiplerin piyasadaki faaliyetlerinin zorlaŖtırılmasını amaçlayan eylemler,

⁹ Hakim durumun kötüye kullanılması hakkında literatür için bakınız: BarıŖ Ekdi, 2010, Hâkim Durumda Bulunan TeŖebbüslerin Dikey AnlaŖmalar Yoluyla Piyasayı Kapatması Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara; Aydın elen, 2003, Oligopolistik Pazarlarda Gözlenen Paralel DavranıŖların Rekabet Hukuku Açısından değerlendirilmesi: Uyumlu Eylem ve Birlikte Hakim Durum, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara; Whish, Richard, 1993. Competition Law, Edinburgh: Whish, Richard; "AT AnlaŖması 86. Maddesinin Uygulanması ile İlgili Düşünceler", Rekabet Kurumu Yayınları, Türkiye Birinci Uluslararası Rekabet Sempozyumu 5-6 Ekim 1998, İstanbul, 1998, s. 33-39.

- EŖit durumdaki alıcılara aynı ve eŖit hak, yükümlölük ve edimler için farklı Ŗartlar ileri sürerek, doğrudan veya dolaylı olarak ayrımcılık yapılması,
- Bir mal veya hizmetle birlikte, diğer mal veya hizmetin satın alınmasını veya aracı teŖebbüsler durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın veya hizmetin, diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teŖhiri Ŗartına bağlanması ya da satın alınan bir malın belirli bir fiyatın altında satılmaması gibi tekrar satış halinde alım satım Ŗartlarına ilişkin sınırlamalar getirilmesi,
- Belirli bir piyasadaki hakimiyetin yaratmış olduğu finansal, teknolojik ve ticari avantajlardan yararlanarak baŖka bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabet koŖullarını bozmayı amaçlayan eylemler,
- Tüketicinin zararına olarak üretimin, pazarlamanın ya da teknik gelişmenin kısıtlanmasıdır.

3.1. TÜRK REKABET HUKUKUNA GENEL BİR BAKIŖ

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 13 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Devlet, hem Anayasa'nın kendine verdiği sorumluluğu yerine getirme hem de ülkenizin modern dünyanın parçası olma yolundaki bir eksikliği ortadan kaldırma konusunda önemli bir adım atmıştır. 4054 sayılı Kanun aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri bakımından da önemli bir kilometre taşını oluşturmuştur. 4054 sayılı Kanun'u uygulanmasını gözetmekle görevli Rekabet Kurumu, karar alma organı Rekabet Kurulu 5 Kasım 1997 tarihinde faaliyete geçmiştir. 4054 sayılı Kanun ile buna dayanılarak kabul edilen tebliğ, yönetmelik ve kılavuzlardan oluşan ikincil mevzuat Türk rekabet mevzuatını oluşturmaktadır. 4054 sayılı Kanun ülkemizdeki rekabet hukukunun esas ve usullerini belirleyen temel hukuki metni oluştururken; ikincil mevzuat, temel metnin uygulayıcıları ve muhatapları bakımından daha anlaşılır, hukuki belirliliği daha yüksek ve daha uygulanabilir hale gelmesine katkıda bulunmaktadır.

Benzer çağdaŖ düzenlemelere paralel olarak, 4054 sayılı Kanun üç temel alanda yasaklama getirmiştir. Bunlar; rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve teŖebbüs birliği kararları (kartel uygulamaları ve dikey kısıtlamalar, vb.), hakim durumun kötüye kullanılması ve hakim durum yaratmaya veya mevcut bir hakim durumu güçlendirmeye yönelik, rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak birleşme ve devralmalardır (özelleştirmeler dâhil).

Diğer yandan 4054 sayılı Kanun rekabeti sınırlayıcı olmakla birlikte birtakım yararlı etkileri olan anlaşma ve kararlar için muafiyet mekanizması ve bir eylem veya işlemin Kanun'da yasaklanan bir fiil olmadığı yönünde karar alınmasına imkân verecek bir menfi tespit mekanizması öngörmektedir. 4054 sayılı Kanun, esasa ilişkin bu düzenlemelerin yanı sıra, ihlallerin tespiti için, başlangıç ve bitiş süreleri belirlenmiş olan, ilgili taraflara savunma hakkı ve dosya kapsamındaki bilgileri görme hakkı tanıyan ve ilgili tüm üçüncü tarafların görüşlerinin alınmasına fırsat veren bir inceleme ve soruşturma usulü belirlemiştir. 4054 sayılı Kanun, aynı zamanda uygulamadan sorumlu Rekabet Kuruluna bilgi ve belge isteme, yerinde inceleme, bir ihlal

tespiti halinde idari para cezası uygulama ve ihlalin sona erdirilmesini talep etme, görüş verme ve geçici tedbir uygulama yetkileri tanımaktadır.

Toplam 65 maddeden oluşan 4054 sayılı Kanun, (RKHK) altı kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda yer alan üç maddede kanunun amacı, kapsamı ve kanunda yer alan kavramların tanımı düzenlenmiştir. Üç bölümden oluşan ikinci kısımda ise 4. maddede rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar düzenlenmiştir. 5. madde ile muafiyet düzenleme altına alınmış, 6. madde ile hakim durumun kötüye kullanılması yasaklanmış, 7. maddede ise birleşme ve devralma yoluyla hakim duruma geçerek rekabeti önemli ölçüde azaltmak yasaklanmıştır.

İkinci bölümde Kurulun Yetkileri başlığı altında on üç maddede menfi tespit, muafiyet, anlaşma, birleşme ve devralmaların kurula bildirilmesi ve bildirilmemesi, muafiyet ve menfi tespit kararlarının geri alınması, bilgi isteme ve yerinde inceleme konuları düzenlenmiştir. Üçüncü bölümde ise idari para cezaları düzenlenmiştir. Teşkilat başlığı altında düzenlenen üçüncü kısımda Rekabet Kurulu, Kurula Atanma görev ve yetkiler, başkanlık rekabet uzmanlığı gibi konular yer almaktadır. Dördüncü kısım, Kurulun inceleme ve araştırma usulünü düzenleme altına almıştır. Beşinci kısımda tazminat, ispat yükü gibi rekabetin sınırlanmasının özel hukuk alanındaki sonuçları hükme bağlanmıştır. Altıncı ve son kısımda ise yürürlük, yürütme, geçici maddeler, tebligat gibi konular ele alınmıştır. Genel bir çerçeve çizen (65 madde) kanunun içeriği çıkarılan yönetmelik ve tebliğlerle doldurulmaktadır.

4. TÜRK REKABET KURUMU VE NEO-LİBERAL DÖNÜŖÜME KATKILARI

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun uyarınca Kurum idari ve mali özerkliğe sahip olup karar alma organı olan Kurul, kararlarını alırken tüm etkilerden bağımsız olarak hareket eder. Bu özerklik ve bağımsızlık Rekabet Kurumunun kararlarının etkinliği ve etkililiğinin arkasında yatan en temel faktördür.

Rekabet Kurumu, kamu tüzel kişiliğini haiz idari ve mali özerkliğe sahip bir otorite olarak kurulmuştur. Kurum görevini yaparken bağımsızdır. Hiçbir organ, makam, merci ve kişi Kurumun nihai kararını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez. Kurumun merkezi Ankara'dadır. Kurum teşkilatı; Rekabet Kurulu, Başkanlık ve hizmet birimlerinden oluşmaktadır (MADDE 21). Rekabet Kurulu, biri Başkan, biri İkinci Başkan olmak üzere toplam 7 üyeden teşekkül eder. Bakanlar Kurulu, iki üyeyi Rekabet Kurulunun, bir üyeyi Sanayi ve Ticaret Bakanlığının, bir üyeyi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Devlet Bakanlığının, birer üyeyi ise Yargıtay, Danıştay ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin her boş üyelik için kendi kurumları içinden veya dışarıdan göstereceği ikişer aday arasından seçer ve atar. Bakanlar Kurulu, Kurulun göstereceği üç aday arasından birisini Başkan olarak görevlendirir. İkinci Başkanı, Kurul üyeleri kendi aralarından seçer (MADDE 22). Başkanlık; Kurul Başkanı, İkinci Başkan ve Kurum Başkan Yardımcılarından teşekkül eder.

Kurul Başkanı, Kurumun en üst amiri olup, Başkanın görev alanı Kurumun genel yönetim ve temsilinden sorumludur. Kurumun çalışmalarının genel çerçevede düzenlenmesi, denetlenmesi, değerlendirilmesi ve gerektiğinde kamuya duyurulması görev ve yetkilerini kapsar.

Hizmet birimleri, daire başkanlıkları Ŗeklinde teŖkilatlanmıŖ ana hizmet birimleri, danıŖma birimleri ve yardımcı hizmet birimlerinden oluŖur.

4054 sayılı Kanun'un 20. maddesine göre Rekabet Kurumu, mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde teŖekkülünün ve geliŖmesinin temini ile bu Kanun'un uygulanmasını gözetmek ve Kanunun kendisine verdiği görevleri yerine getirmek üzere kurulmuŖtur. Bu çerçevede, Rekabet Kurumunun esas görevi Kanun'da kendisine verilen yetkileri kullanarak mal ve hizmet piyasalarındaki rekabetçi sürecin bozulmasını engellemektir. Bu kapsamda Rekabet Kurumu; mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaŖma, karar ve uygulamaları engellemek ve piyasaya hakim olan teŖebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamakla yükümlüdür.

Mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren teŖebbüslerin ve özellikle devletin diğer kurumlarının birtakım düzenleme, eylem ve iŖlemlerinden kaynaklanan piyasa aksaklıklarının giderilmesi amacıyla görüŖ bildirilmesi de Rekabet Kurumunun karar organı olan Rekabet Kurulunun görev ve yetkileri arasındadır. 27. madde ile düzenlenen Kurulun görev ve yetkileri Ŗunlardır:

- a) Bu Kanunda yasaklanan faaliyetler ve hukuki iŖlemler hakkında, baŖvuru üzerine veya resen inceleme, araŖtırma ve soruŖturma yapmak; bu Kanunda düzenlenen hükümlerin ihlal edildiğinin tespit edilmesi üzerine, bu ihlallere son verilmesi için gerekli tedbirleri alıp bundan sorumlu olanlara idari para cezaları uygulamak,
- b) İlgililerin muafiyet ve menfi tespit taleplerini değerlendirerek, uygun olan anlaŖmalara muafiyet ve menfi tespit belgesi vermek,
- c) Verilen muafiyet kararları ve menfi tespit belgelerinin ilgili olduğu piyasaları sürekli takip ederek, bu piyasalarda ya da tarafların durumlarında deđiŖiklikler tespit edilmesi halinde ilgililerin baŖvurularını yeniden değerlendirmek,
- d) BirleŖme ve devralmalara izin vermek,
- e) Kurul İkinci Başkanını seçmek,
- f) Bu Kanunun uygulanması ile ilgili olarak tebliğler çıkarmak ve gerekli düzenlemeleri yapmak,
- g) Rekabet hukuku ile ilgili mevzuatta yapılması gerekli deđiŖiklikler konusunda doğrudan veya Bakanlığın talebi üzerine görüŖ bildirmek,
- h) Rekabeti sınırlayıcı anlaŖma ve kararlarla ilgili olarak diğer ülkelerin mevzuat, uygulama, politika ve tedbirlerini izlemek,
- ı) Kurumun personel politikasını saptamak, uygulamasını izlemek, personelin atama iŖlemlerini yapmak, Başkanlıkça hazırlanan Kurumun yıllık bütçesi, gelir gider kesin hesabı ve yıllık çalışma programlarını onamak, gerekirse bütçede hesaplar arasında aktarma yapmaya karar vermek,

- j) BoŖalan Kurul üyelikleri için Kurumca gösterilecek adayları belirlemek,
- k) Yılda bir, çalıŖmaları ve görev alanlarındaki durum ve geliŖmelerle ilgili bir rapor yayınlamak,
- l) Menkul ve gayrimenkul eŖya ve demirbaŖ alımı gibi satınalma, satma, kiralama konularındaki önerileri görüŖüp karara bağlamak, bu konuda gerekli düzenlemeleri yapmak,
- m) Kurumun üçüncü kişilerle olan alacak, hak ve borçları hakkında her türlü iŖleme karar vermek,
- n) Kanunla verilen diğer görevleri yerine getirmek.

5. SONUÇ

Neo- liberal dönüŖümün gerçekteŖtirilmesinde, rekabet hukuku ve mevzuatın hem belirleyicisi hem uygulayıcısı durumunda olan Rekabet Otoriteleri en önemli enstrümanlardan birisidir. Aslında neo-liberal paradigmanın devletin piyasaya müdahalesini reddettiği anlayıŖla ters düŖüyor gibi gözükse de rekabet hukukunun amacı olan piyasalarda rekabetin tesisi ve sürdürülebilirliği ile neo-liberal paradigmanın serbest piyasa ekonomisi vurgusu birbiriyle örtüŖmektedir. Çünkü piyasa ekonomisinin varlığı mevcut ve iŖleyen bir rekabetin varlığına bağlıdır.

Rekabet hukuku içtihatı bir hukuk dalıdır ve uygulama rekabet otoritesinin hazırladığı ikincil mevzuat ve içtihatlarıyla Ŗekillenmektedir. Bu bağlamda neo-liberal politikaları hayata geçirmek isteyen devlete en fazla katkı sağlayacak kurumların baŖında, bu politikalarla uyumlu düzenleme ve içtihatlarıyla destek olabilecek rekabet otoriterleri gelmektedir.

Bu çalıŖmada Türk Rekabet Kurumunun görev ve yetkilerine dayanarak kararları ve uygulamalarıyla neo- liberal dönüŖüme sağlayacağı katkılar ele alınmıŖtır. Öncelikle, ülke genelinde rekabet politikasının oluŖturulması ve bunun sağlıklı bir Ŗekilde yaŖama geçirilmesine katkıda bulunma, Rekabet Kurulu çalıŖmalarının önemli bir bölümünü oluŖturmaktadır. Bu bağlamda, Kurumun bir diğer iŖlevi rekabet kültürünü toplumun deđiŖik katmanlarına yaymaktır. Bu katmanların baŖında diğer kamu kurumları gelmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, diğer kamu kurumlarında rekabetçi bir piyasa yapısı oluŖturulmasının faydasına iliŖkin bir bilinç olmaksızın ortaya konulan vizyonun sağlıklı bir zeminde iŖlerlik kazanması mümkün değildir. Rekabet Kurumu da neo- liberal dönüŖümün gerçekteŖtirmek istediği kamu kurumlarının rekabetçi bir ortamda faaliyette bulunması gerekliliğine rekabet kültürü oluŖturarak ve yayarak katkı sağlamaktadır.

Özellikle kamu kurumlarının yaptığı birtakım düzenlemelerden kaynaklanan aksaklıkların giderilmesi konusunda Rekabet Hukuku mevzuatının doğrudan uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle, mevzuatı tamamlayan düzenlemeler yoluyla bu aksaklıkların giderilmesi gerekir. Ancak rekabet savunuculuğu Kurum tarafından Kanun'un 27. maddesinde sayılan hallerle sınırlı kabul edilmeyip, Kanun'un temelindeki ana felsefenin dikkate alınması suretiyle geniŖ bir perspektiften yorumlandığında neo- liberal dönüŖümün kamu kurumları politikalarını destekleyecek düzenlemelerin yolunu açabilecektir.

Makroekonomik hedefler açısından da Rekabet Kurulu kararları önem arz etmektedir. Başta kamu alımlarındaki rekabet ihlallerinden doğan maliyet artışlarının önüne geçilmesi yoluyla bütçe disiplinine katkıda bulunulması ve fiyat katılığı olan sektörlerin tespiti ve bu alanlardaki ihlallerin önlenmesi suretiyle enflasyonla mücadele olmak üzere rekabet kuralları, genel ekonomik hedeflere ulaşmada yardımcı bir enstrüman işlevi görmektedir. Bütçe disiplini ve enflasyonla mücadelenin neo-liberal dönüşümün köşe taşlarından biri olduğu gerçeğinden hareketle katkının boyutları ifade edilebilir.

Bu kapsamda, Kurulun Türk Eczacıları Birliğinin resmi/özel kurum ve kuruluşlara ilaç satışlarında indirim oranını belirleyerek 4054 sayılı Kanun'u ihlal ettiği iddiasını değerlendirdiği kararı¹⁰ örnek verilebilir. Soruşturmada elde edilen bilgilerden, cezaevi müdürlüklerinin tutuklu ve hükümlü reçetelerinin karşılanması için bölgedeki eczanelerden istediği indirim tekliflerinin ya verilmediği ya da o tarihte geçerli olan protokollerde belirlenen oranların verildiği anlaşılmıştır. Eczanelerin söz konusu eylemlerinin arkasında TEB ve eczacı odalarının karar ve uygulamalarının bulunduğu, bu kararlara uymayarak yüksek iskonto uyguladığı belirlenen eczanelere ceza uygulandığı tespit edilmiştir.

Ayrıca eczacı odalarının tutuklu ve hükümlü ilaçları alımlarıyla sınırlı olmaksızın, başta özel banka ve sigorta şirketleri olmak üzere diğer kurum/kuruluşlara ilaç satışlarına yönelik olarak da aynı tutumu sürdürdüğü belirlenmiştir. Söz konusu olumsuz olarak etkilenen hiç kuşkusuz ki eczanelerden ilaç alımı yapan kamu ve özel sektör kuruluşlarıdır. Özellikle kamu- nun sağlık harcamalarını olumsuz etkilemesi nedeniyle söz konusu ihlalin sona erdirilmesinin bütçe disiplini açısından da faydalı sonuçları olduğu düşünülmektedir.

2015 yılında Türkiye piyasalarında toplam 3 milyar 149 milyon TL'lik özelleştirme gerçekleşmiştir. Bu dönemde yapılan özelleştirmelerin en çok elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtım faaliyetinde gerçekleştiği görülmektedir. 2015 yılında alınan 158 birleşme ve devralma kararından 132'sine izin verilmiş, 3'üne koşullu izin verilmiş, 1'ine izin verilmemiştir. 22 karar ise kapsam dışı veya izne tabi olmayan işlem kategorisinde değerlendirilmiştir. Birleşme ve devralmalar konusunda Kurul'un izin vermeme ve yasaklama seçeneğini zorunlu olmadıkça kullanmama eğiliminde olduğunu söyleyebiliriz. Bu tutumuyla Kurul özelleştirmelerin yolunu açmakta ve devletin bir piyasa aktörü gibi değil gerektiği kadar piyasalarda düzenleme yapmasını savunan neo-liberal anlayışa katkıda bulunmaktadır.

Rekabet ihlalleri ve menfi tespit ve muafiyete ilişkin başvuru sayısında önceki yıllara göre bir azalma olmasının Kurumun geçmiş dönem faaliyetlerinin, yapılan mevzuat ve yoğun bir şekilde uygulanan rekabet savunuculuğu çalışmalarının doğal birer sonucu olarak yorumlanması mümkündür. Bu gelişmenin, gelecek dönemde, Kurum kaynaklarının öncelikli rekabet sorunlarına ve bu sorunları ortadan kaldıracak doğru araçlara yönlendirilmesi anlamına geldiği ve neo-liberal paradigmanın gerçekleştirmek istediği kaynakların etkin kullanılmasına katkıda bulunduğu düşünülmektedir.

¹⁰ 42 10.7.2007 tarih ve 07-58/674-233 sayılı Kurul Kararı

Piyasalardaki rekabet yalnızca teşebbüs davranışları sonucunda kısıtlanmaz. Devlet, yapmış olduğu çeşitli düzenlemeler ve işlemlerle herhangi bir piyasada rekabetin kısıtlanmasına neden olabilir. Rekabet savunuculuğu, piyasalardaki rekabeti olumsuz şekilde etkileyecek düzenlemelere ve işlemlere ilişkin ilgili makamlara görüşler sunulmasını ve rekabet kültürünün geliştirilmesini kapsamaktadır. Bu bağlamda rekabet otoritesinin, rekabeti etkileyebilecek yasa ve ikincil düzenlemelere ilişkin görüş bildirme ve mal ve hizmet piyasalarındaki rekabet koşullarını etkileyebilecek olan, başta regülasyon, deregülasyon, özelleştirme ve yatırım politikaları olmak üzere, önemli politika süreçlerine aktif bir şekilde dâhil olma yoluyla, ilgili politikaların rekabet açısından en iyi sonucu doğurması için çaba göstermesi, neo-liberal dönüşümü gerçekleştirecek politikaların yolundaki engelleri ortadan kaldırmaktadır.

Bir ülkede arzu edilen sonuçların elde edilmesi için uygulamaya konulan bütün politikaların birbiriyle uyumlu olması ön şarttır. Neo-liberal dönüşümün sağlanmasında da Rekabet Kurumu rekabet savunuculuğu, birleşme devralmalar özelde özelleştirmeler karşısında yasaklayıcı olmayan tutumu, rekabet ihlallerinde ve menfi tespit ve muafiyet kararlarında ihlallerin sık yaşandığı sektörlerin tespit edilerek yapılması yoluyla katkı vermektedir.

KAYNAKLAR

- Aslan, İ. Y. (2008), Rekabet Hukuku Dersleri, Ekin Basım Yayın.
- Dardot, P. ve Laval, C. (2012), Dünyanın Yeni Akı Neo-liberal Toplum Üzerine Deneme, Çev. I. Ergüden, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2008), The Birth of Biopolitics: Lecture at the College de France, 1978-1979, Çev. G. Burchell, New York: Palgrave.
- Gambetti, Z. (2009), İktidarın Dönüşen Çehresi: Neo-liberalizm, Şiddet ve Kurumsal Siyasetin Tasfiyesi. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (40), 143-172.
- Ginsburg, D.H. (2005), "Comparing Antitrust Enforcement in The United States and Europe", Journal of Competition Law and Economics, 1(3).
- Harms B. J. (2007), Neo-liberalism and social imbalance: higher education in Missouri.
- Harvey, D.(2005), A Brief History of Neoliberalism, Oxford University Press, New York.
- Hayek, F. (2000), Özgürlük Yolu, çev. Atilla Yayla, Ankara: Liberte.
- Klein, N. (2010), Şok Doktrini-Felaket Kapitalizminin Yükselişi. çev. Selim Özgül. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Lowes, D. E. 2012. [2006] Antikapitalist Sözlük. çev. Ali Rıza Güngen, Bican Polat, Burak Gürel, Çiğdem Dilek Karaoğlan, Evrim Engin, Zeynep Gönen. İstanbul: Versus Yayınları.
- Martinez, E. ve García, A. (2000.) What is "Neo-Liberalism?" A Brief Definition. New York: The New Press.
- Öz, G. A. (2008), Küreselleşme Sürecinde Rekabet Hukuku ve Politikası, Kayseri: Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu VI.

- Özkazanç, A. (1997) Refah Devletinden Yeni Sağa, *Mürekkep*, sayı 7, 21-35.
- Read, J. (2012), *Homo Economicus'un Bir Soykütüğü: Neoliberalizm ve Öznelliğin Üretimi*, Çev.: Ŗ. Öztürk, *Cogito*, Sayı: 71-72: 82-95.
- Sassen, S. (2008), *Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages* (2nd ed.). Princeton: Princeton University Press.
- Steger, M. B (2002), *Globalization: The new market ideology*, Rawat Publication.
- Şaylan, G.(2003), *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Tekin, S. (2003) Neo-liberalizm, Teknik akıl ve Üniversitenin Geleceği, *Toplum ve Bilim*, sayı 97, 144-163.
- The World Bank Annual Report 1998, <http://documents.worldbank.org/curated/en/390771468320070967/The-World-Bank-annual-report-1998>, Erişim Tarihi 14.09.2016.
- Topal, A. (2002) Küreselleşme Sürecindeki Türkiye'yi Anlamaya Yarayan Bir Anahtar: Yeni Sağ Praksis, sayı 7, 63-84.
- Williamson, O. E (1980), *Antitrust and Economics: Some Perspectives*. Antitrust Law and Economics, (Philadelphia: Dame Publications, Inc.
- Yıldırım, C. (2011). *Neo-liberal İktisat Politikalarının Türkiye'de Orta Sınıfa Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.